

خانواده

در منظر آیات و روایات

فصل اول: ازدواج

نویسندگان:

فاطمه شاه میرزایی

مهدی میرحیدری

فهرست مطالب

۳	مقدمه.....
۳	تعریف ازدواج .....
۴	آثار و فواید فردی و اجتماعی ازدواج .....
۴	الف- آرامش روانی و سکون قلبی زوجین .....
۵	ب- انس و الفت دل ها .....
۶	ج- دور ماندن از فساد اخلاقی و اجتماعی .....
۷	د- تولید و بقای نسل صالح .....
۸	ه- نشر کلمه توحید .....
۹	آثار و فواید معنوی و اخروی ازدواج .....
۹	الف- محبوب ترین مکان نزد خداوند .....
۱۰	ب- محبوب ترین مباح نزد خداوند .....
۱۰	ج- مکان نزول رحمت الهی .....
۱۱	د- عمل به سنت نبوی .....
۱۲	ه- عامل تکامل دین .....
۱۳	و- عامل برتری بر شخص مجرد .....
۱۴	ز- عامل گشایش روزی .....
۱۴	ح- عامل دوری از لعن و نکوهش رسول خدا .....
۱۵	ط- عامل ایجاد اخلاق نیکو .....
۱۵	جامعیت دیدگاه اسلام در مورد ازدواج .....
۱۶	مشکلات و موانع راه ازدواج .....
۱۶	الف- فقر و کمبودهای مالی .....
۱۷	ب- اهمیت دادن به مال و ثروت .....
۱۷	ج- اهمیت دادن به طبقه اجتماعی .....
۱۸	د- عدم شناخت صحیح دین .....
۱۸	ه- مهریه های سنگین .....
۱۹	آثار تعیین مهریه های سنگین .....
۱۹	وساطت در ازدواج .....
۲۱	سن ازدواج از دیدگاه اسلام .....
۲۳	ملاکهای مناسب برای انتخاب همسر .....
۲۳	الف- هم کفو بودن زوجین .....
۲۴	ب- داشتن اصالت خانوادگی .....
۲۶	خودآزمایی .....
۲۷	منابع .....

مقدمه

از بدو پیدایش انسان، مردان و زنان با تشکیل کانون خانواده، عمری در کنار یکدیگر با محبت و مهربانی زندگی می کنند و فرزندان را در دامن پر مهر خود پرورش می دهند. طبیعی ترین شکل خانواده، خانواده ای است که زندگی خود را با پیوند مقدس زناشویی آغاز کرده و هیچ چیز جز مرگ نمی تواند این پیوند مقدس را پایان دهد. در محیط خانواده ای که بر اساس معیارهای اسلامی تشکیل شده باشد، آرامش و آسایش جسم و جان فراهم می گردد و اعضای خانواده برای ایجاد یک زندگی پویا و سعادت‌مندانانه به یکدیگر کمک کرده و با صفا، صمیمیت، همدردی و یکرنگی در فراز و نشیب های زندگی یاور هم هستند و بر مشکلات فایق می آیند و یکدیگر را از فساد و انحراف مصون ساخته و موجبات عفت و پاکدامنی خود را فراهم می کنند.

تعریف ازدواج؛

ازدواج عبارت از فرایند علاقمندی، کشش جسمی، جنسی، روانی و به دنبال آن فراهم سازی شرایط اقتصادی، اجتماعی، علمی، شغلی، خانوادگی، شخصی دو جنس مخالف (زن و مرد یا دختر و پسر) در جهت ایجاد یک زندگی مشترک توأم با تفاهم، محبت، پویایی، زاینده‌گی، و هدفمند که در راس آن بیشترین تأثیرات را ایمان و اخلاق دو طرف دارد. بنابراین در شکل تفکیک شده، ازدواج جنسی مطلق، مخصوص بهایم است.

شیعه واقعی همه اتصالات را باهم برقرار می کند. رابطه زناشویی سالم دارد، عبادت می کند با مردم در می آمیزد. تجارت می کند و توالد و تناسل را نیز برقرار می نماید.

آثار و فواید فردی و اجتماعی ازدواج

الف- آرامش روانی و سکون قلبی زوجین؛

آرامش روانی حاصل از ازدواج مهمترین اثر ازدواج می باشد. دست آفرینش خداوند متعال سرنوشت انسان را به گونه ای رقم زده است که در بدو ورود انسان به دوران بلوغ نوعی احسان اضطراب و سردرگمی و در برخی افراد حس کم حوصلگی و بیهودگی در درونشان شکل می گیرد، که نیاز به یک نیروی تسکین بخش در وجود انسان احساس می شود. در این زمان است که انسان به صورت غریزی نیاز به داشتن یک همدم و همراز از جنس مخالف را در دوران خود احساس می نماید تا به آرامش حقیقی دست یابد.

خداوند متعال در قرآن کریم در آیه ۲۱ سوره روم فرموده است:

مِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ.

و از نشانه های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در

کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد در این امر

نشانه هایی است برای گروهی که تفکر می کنند.

خداوند متعال در این آیه شریفه وقتی می خواهد حکمت ازدواج را برای ما بیان کند، نمی گوید حکمت آن بقای نسل، جلوگیری از فساد یا انتشار آرمان توحید است بلکه حکمت آن را به آرامش رسیدن انسان را معرفی می کند. خداوند متعال از میان فواید بسیار ازدواج تنها این مورد را نام برده که معلوم می شود مهمترین فایده و اثر ازدواج است. سکونی که خداوند در این آیه شریفه وعده اش را داده، تنها در نهاد خانواده و در چارچوب قواعد شرع الهی تحقق می یابد. نزدیک ترین رابطه عاطفی در میان انسان ها مختص زن و شوهر می باشد. ازدواج روح آشفته و پر تلاطم جوان را آرامش می بخشد و سبب جهت دار شدن تلاش ها و فعالیت های او می شود. زن و شوهر در پرتوی ازدواج به یکدیگر محبت می ورزند و یکدیگر را محرم اسرار و پناهگاه عاطفی خود می دانند. یک خانه در جامعه در صورتی با سلامت و آرامش قرین می شود که مرد و زنی با تحقق دادن ازدواج و رعایت حقوق یکدیگر در آن زندگی کنند.

یکی از نیاز های بشر انس و الفت است لذا تنهایی برای او بسیار دشوار است و نیاز به کسی دارد که امین و غمخوار او باشد تا به او انس بگیرد و به آرامش دست یابد و موثرترین افراد برای بر طرف کردن این نیاز زن و شوهر باشند.

امام سجاد علیه السلام وجود همسر را نعمتی از سوی خداوند دانسته و می فرمایند:

أَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ ، فَأَنَّ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَهَا سَكْنًا وَ أُنْسًا ، فَتَعْلَمَ أَنَّ
ذَلِكَ نِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ عَلَيْكَ ، فَتَكْرَمَهَا وَ تَرْفُقَ بِهَا. (من لا يحضره
الفقيه: ج ۲، ص ۶۲۱)

حق همسر این است که بدانی خداوند متعال او را مایه آرامش و انس تو قرار داده، و بدانی این خود، نعمتی است از جانب خداوند به تو. پس، او را گرامی بدار و با او مهربان باش.

ب- انس و الفت دل ها؛

ازدواج علاوه بر فواید عالی که در زمینه فردی برای شخص دارد، از جنبه اجتماعی نیز دارای فواید بسیار زیادی است. به نظر برخی علمای اهل لغت کلمه ی انسان از انس گرفته شده است یعنی در ذات انسان انس و الفت نهفته است به طوری که از تنهایی بیزار است. دوست دارد با هم نوع خود رفت و آمد کند. این نشست و برخاست ها در سلامتی روح و روان او تاثیر فراوانی دارد. وقتی ازدواج صورت می گیرد علاوه بر اینکه بین زن و شوهر انس و الفت ایجاد می شود، بین بستگان و خویشان به واسطه ی این وصلت نوعی رابطه ی محبت آمیز و انس و مهربانی به وجود می آید که در شادی یکدیگر شاد، در سختی یکدیگر کمک کار و در اندوه یکدیگر شریک هستند.

امام رضا علیه السلام در خصوص اهمیت ازدواج و تاثیر آن در ایجاد الفت و مهربانی بین انسان ها در حدیثی فرموده اند:

لَوْلَمْ يَكُنْ فِي الْمَنَاحِكَةِ وَالْمَصَاهِرَةِ آيَةٌ مُحْكَمَةٌ، وَ لَا سِنَّةٌ مُتَّبَعَةٌ، وَ لَا أَثَرٌ
مُسْتَفِيزٌ، لَكَانَ فِيمَا جَعَلَ اللَّهُ مِنْ بَرِّ الْقَرِيبِ، وَ تَقَرُّبِ الْبَعِيدِ، وَ تَالِيفِ
الْقُلُوبِ، وَ تَشْبِيكِ الْحُقُوقِ، وَ تَكْثِيرِ الْعَدَدِ، وَ تَوْفِيرِ الْوَالِدِ لِنَوَائِبِ الدَّهْرِ وَ
حَوَادِثِ الْأُمُورِ، مَا يَرِغَبُ فِي دُونِهِ الْعَاقِلُ الْبَيْبِ، وَ يَسَارِعُ إِلَيْهِ الْمُؤَفَّقُ
الْمُصِيبِ. (كافی، ج ۵، ص ۳۷۳)

اگر درباره ازدواج و وصلت، آیه روشن (از کتاب خداوند)، و سنتی پیروی شده (از پیامبر) و اخبار فراوان نبود، بی گمان (آثار و برکاتی چون): نیکی کردن به خویشاوندان، و نزدیک ساختن افراد دور (به یکدیگر)، و الفت بخشیدن میان دل ها، و در هم تنیدن حقوق، و افزودن جمعیت، و اندوختن

فرزند برای (رویارویی با) سختی های روزگار و پیشامد های زمانه (که) خداوند در ازدواج قرار داده است، خود)، کافی بود که خردمند دانا، به این کار رغبت نماید، و انسان ره یافته درست اندیش، به آن بشتابند.

امام هادی علیه السلام درباره تأثیر ازدواج در ایجاد دوستی و الفت در جامعه، فرموده اند:

انَّ اللَّهَ - جَلَّ وَ عَزَّ - جَعَلَ الصَّهْرَ مَالِفَهُ لِقُلُوبٍ وَ نَسَبِهِ الْمُنْسُوبِ ، أَوْشَجَ بِهِ أَرْحَامٍ ، وَ جَعَلَهُ رَافِعَهُ وَ رَحِمَهُ ، انَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْعَلَمِينَ . (کافی، ج ۵، ص ۳۷۳)

خداوند، وصلت را مایه الفت دل ها و پیوستگی نسبی قرار داد و (به واسطه ی وصلت) رشته های خویشاوندی را به هم پیوست و آن را مایه ی مهر و محبت ساخت. در این (پدیده) برای مردمان، نشانه هایی (از قدرت و رحمت خدا) است.

ج- دور ماندن از فساد اخلاقی و اجتماعی؛

خداوند متعال در آیه ۱۸۷ سوره بقره فرموده اند:

هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ .

آنان (زنان) برای شما لباس هستند و شما برای آنان لباس هستید.

تشبیه لباس در آیه شریفه یک تعبیر حکیمانه ای است که کمال اتصال و وابستگی زن و مرد را مشخص می کند. در تشبیه فوق زن و شوهر به منزله لباس یکدیگر معرفی شده اند. در این تشبیه خصوصیتی در لباس و کارکردهای آن است که باید این خصوصیات در رابطه زناشویی متبلور شود. همانگونه که لباس انسان را در برابر سرما و گرما حفظ می کند، زن و شوهر نیز یکدیگر را از آسیب ها، خطرات جنسی و مفساد اجتماعی حفظ می کنند. لباس عیوب انسان را می پوشاند، زن و شوهر هم عیوب یکدیگر را می پوشانند. و از طرفی، لباس برای انسان زینت است، زن و شوهر هم مایه آراستگی و زینت یکدیگرند.

آنچه زن و مرد را از فساد اخلاقی و گرفتار شدن به منجلاب فحشاء بازمی دارد، برقراری رابطه ی زناشویی در سایه ازدواج است. ازدواج بازار روابط نامشروع و زنا را کساد کرده و پیامدهای جنایت آمیز و کینه های حاصل از آن را کم می کند. تشکیل خانواده، کمک فراوانی به حفظ اخلاق انسان و نگهداری او از انحرافات اخلاقی و اجتماعی می شود. ازدواج هم حافظ اخلاق فردی و هم حافظ اخلاق اجتماعی است.

رسول خدا صل الله علیه و آله در حدیث زیر ازدواج را مهمترین عامل یأس و ناامیدی شیطان در فریب انسان معرفی کرده اند:

مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِي حَدَاثِهِ سِنَّهُ إِلَّا عَجَّ شَيْطَانُهُ: يَا وَيْلَهُ يَا وَيْلَهُ، عَصَمَ
مِنِي ثَلَاثِي دِينِهِ. فَلْيَتَّقِ اللَّهَ الْعَبْدُ فِي الثَّلَاثِ الْآخِرِ. (من لايحضره الفقيه، ج ۲،
ص ۶۲۱)

هیچ جوانی نیست که در جوانی اش ازدواج کند مگر آن که شیطان فریاد
برآورد: ای وای بر من! ای وای بر من! دو سوم دینش را از (گزند) من نگه
داشت. بنابراین بنده باید تنها در یک سوم دیگر (دینش) تقوای خدا پیشه
کند.

د- تولید و بقای نسل صالح؛

خانواده مهمترین رکن رشد و تعالی جامعه اسلامی است، و شاید بتوان گفت: بقای جامعه در گرو بقای نظام
خانواده می باشد، زیرا بقای جامعه اسلام ریشه در حفظ جمعیت افراد آن جامعه دارد. اساساً مرگ موضوعی
است که برای بشریت قابل گریز نیست، لذا جامعه ای که در آن نرخ مرگ و میر بالاتر از نرخ زاد و ولد آن
باشد، آن جامعه در طولانی مدت رو به زوال خواهد بود. رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

تَنَاحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأَمَمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَوْ بِالسَّفْطِ.
(بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۰)

ازدواج کنید و با تولید نسل بر تعداد نفرت خود بیفزایید، همانا من به جمعیت

شما بر سایر امتهای مباحات می کنم، حتی در مورد فرزند سقط شده ی شما.

انسان فطرتاً تمایل دارد مثل خود را تولید کند. این نیاز فطری انسان است که موجب حفظ و بقای جامعه
انسانی می شود. اسلام عزیز آن قدر به این مسئله اهمیت داده است که فرزند آوری را از صفات زن شایسته
دانسته و فرزندان را مایه برکت زندگی مشترک می داند. در واقع ازدواج وسیله ای برای تولید نسل، بقا و
تربیت آن و تحمل مصائب آن است.

در احادیث حکیمانانه زیر به یکی از ثمرات گران بهای زندگی مشترک که فرزندآوری است، اشاره شده است.
پیامبر اکرم صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

اَكْثَرُوا الْوَلَدَ اَكْثَرَ بِكُمْ الْاِمَامُ غَدًا. (کافی، ج ۲، ص ۳)

فرزندانتان را زیاد کنید، که من فردا با فراوانی شما بر دیگر امت ها افتخار

می کنم.

و امام کاظم علیه السلام فرمودند:

سَعُدْ اَمْرُو لَمْ يَمِتْ حَتَّى يَرَى خَلْفًا مِنْ نَفْسِهِ. (کافی، ج ۶، ص ۴)

کسی خوش بخت است که نمیرد تا این که جانشینی از (نسل) خود را ببیند.

تولید و تربیت نسل صالح از دیدگاه اسلام مسئله بسیار پر ارزشی است. وجود فرزند عاملی در ایجاد نشاط و آرامش در هر خانواده است و احساس مسئولیت پدر و مادر بودن برای والدین عاملی در ایجاد امید به زندگی خواهد بود زیرا آنان به خوبی می دانند که فرزند شایسته حامی آنان در دوران پیری آنها خواهد بود و هم در قیامت مایه سر فرازی آنها می شود.

رسول خدا صل الله علیه وآله در این باره فرمودند:

اطْلُبُوا الْوَلَدَ وَ التَّمَسُّوه فَانَّهُ قَرَه الْعَيْنِ وَ رِيحَانَهُ الْقَلْبِ. (مکارم
الاخلاق، ج ۱، ص ۴۸۰)

فرزند بخواهید و آن را طلب کنید ، چرا که فرزند مایه روشنی چشم و شادی
قلب است.

ه- نشر کلمه توحید؛

هدف از رسالت پیامبران و تلاش های ائمه اطهار و مشقت همه علمای اسلام جز از برای گسترش کلمه توحید و اسلام ناب در سراسر گیتی نبوده است. اما با توجه به مشکلات و تبلیغاتی که بر علیه دین اسلام در طی سالیان متمادی صورت پذیرفته، همه مسلمانان در این مسیر وظایف و مسئولیت هایی را بر عهده دارند. یکی از این وظایف گسترش جمعیت مسلمانان بر روی کره زمین می باشد. رسول خدا صل الله و علیه وآله فرمودند:

مَا يَمْنَعُ الْمُؤْمِنَانَ يَتَّخِذُ أَهْلًا؟ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ نَسْمَهُ تُثْقَلُ الْأَرْضُ بِلَا
الهِ إِلَّا اللَّهُ. (من لايحضره الفقيه: ج ۳، ص ۳۸۲)

چه چیزی مانع می شود که انسان مومن، زن بگیرد؟ شاید خداوند به او
فرزندانی روزی کند که زمین را از (لا اله الا الله)، سنگین کنند.

پیامبر گرامی اسلام صل الله و علیه وآله در بیان اهمیت کثرت زبان تسبیح گوی بر روی زمین به توصیه حضرت یعقوب علیه السلام به فرزند خویش بنیامین اشاره نموده و فرموده اند:

أَنَّ يَوْسُفَ بْنَ يَعْقُوبَ لَقِيَ أَخَاهُ فَقَالَ: يَا أَخِي، كَيْفَ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَنْزُوجَ النِّسَاءَ
بَعْدِي؟ فَقَالَ: إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي وَ قَالَ: إِنَّ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ لَكَ ذُرِّيَّةٌ تُثْقَلُ الْأَرْضُ
بِالتَّسْبِيحِ فَأَفْعَلْ. (کافی، ج ۵، ص ۳۷۳)

یوسف پسر یعقوب در دیدار با برادرش بنیامین ، به او گفت: ای برادر! چگونه
توانستی پس از من ازدواج کنی ؟ برادرش گفت: پدرم به من دستور داد و

فرمود: اگر توانستی فرزندانی داشته باشی که زمین را از تسبیح گویی (خدا) آکنده سازند، این کار را بکن.

از آنجا که خانواده تاثیر اساسی بر زندگی فردی و اجتماعی انسان دارد، همه ی ادیان به آن توجه ویژه ای داشته اند. اما دین اسلام آداب خاصی برای ازدواج قرار داده به گونه ای که وارد جزئی ترین مسائل شده و بسیاری از هنجارهای مربوط به ازدواج و زندگی خانوادگی را در جهان تغییر داده است. دین مبین اسلام، مسلمین را به فرزندآوری سفارش کرده است، زیرا فرزندانی که در خانواده مسلمین به دنیا می آیند در بستر اسلام عزیز رشد یافته و با تعالیم آسمانی آن آشنا شده و روز به روز بر پیروان این دین حقیقی افزوده می شود.

شکوفایی استعدادها، احساس مسئولیت، رشد و استقلال، نجات از تنهایی، تکامل روحی و روانی، تربیت خویشتن، هدف گزینی در زندگی، سلامت جسم و جان و پاسخ به غریزه جنسی نیز از دیگر آثار و فواید ارزشمند ازدواج می باشند، که در فصول بعد بیشتر در مورد آنها صحبت خواهد شد.

آثار و فواید معنوی و اخروی ازدواج

الف- محبوب ترین مکان نزد خداوند؛

خداوند متعال کانون خانواده را برترین کانون و پایگاه نامیده است، زیرا این کانون است که زیر بنای اساسی و بنیادی جامعه اسلامی را تشکیل می دهد و ثبات یک جامعه به ثبات خانواده های آن بستگی دارد. هرگاه روابط افراد خانواده به خصوص زن و شوهر گسیخته شود، نمی توان امیدوار بود که هیچ کانون محبت آمیز دیگری در اجتماع به وجود آید.

پیامبر اکرم صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

مَا بَنَى فِي الْإِسْلَامِ بِنَاءً أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ - عَزَّ وَجَلَّ- وَ أَعَزُّ مِنَ التَّزْوِيجِ. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۲)

هیچ بنایی در اسلام، پایه گذاری نشده که در پیشگاه خدای عز و جل، محبوبتر و ارجمندتر ازدواج باشد.

رسول خدا صل الله علیه و آله در این خصوص نیز فرمودند:

مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ - عَزَّ وَجَلَّ- مِنْ بَيْتٍ يَعْمُرُ فِي الْإِسْلَامِ بَانَكَاحٍ. (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵)

هیچ چیز، نزد خدای عزوجل محبوب تر از خانه ای نیست که با ازدواج آباد گردد.

ب- محبوب ترین مباح^۱ نزد خداوند؛

برخی از اعمال در دین اسلام از اهمیت بسیاری برخوردارند، اما خداوند متعال با توجه به وجود برخی از محدودیت ها و برای جلوگیری از ایجاد مشقت برای مؤمنین و مسلمانان این اعمال را واجب ننموده و مسلمانان در خصوص انجام آن مختار می باشند. اما با توجه به آثار و فوائد ازدواج در زندگی، تشکیل خانواده نزد خداوند از محبوبیت بسیاری برخوردار است.

امام باقر علیه السلام فرمودند:

لَيْسَ مُبَاحَ أَحَبِّ إِلَى اللَّهِ مِنَ النِّكَاحِ. (مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۴)

هیچ چیز مباحی در پیشگاه خداوند، محبوب تر از ازدواج نیست.

این حدیث بیان گر آن است که با این که افراد در ازدواج خود مختار بوده و این امر بر آنها واجب نمی باشد، اما خداوند متعال بسیار دوست دارد که آنها حتما ازدواج کنند تا از آثار عظیم دنیوی و اخروی آن محروم نشوند.

ج- راهی برای جلب رحمت الهی؛

ازدواج از آن چنان قداستی در دین مبین اسلام برخوردار است که یکی از کارهایی است که فرد می تواند انجام بدهد تا خود را مشمول رحمت الهی کرده و از بهره و ثواب عظیمی بهره مند گردد.

رسول خدا صل الله علیه واله در این باره فرمودند:

يَفْتَحُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِالرَّحْمَةِ فِي أَرْبَعِ مَوَاضِعَ : عِنْدَ نُزُولِ الْمَطَرِ وَ عِنْدَ نَظَرِ الْوَالِدِ فِي وَجْهِ الْوَالِدَيْنِ وَ عِنْدَ فُتْحِ بَابِ الْكَعْبَةِ وَ عِنْدَ النَّكَاحِ. (مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۲)

درهای آسمان در چهار موضع از سر رحمت، گشوده می شود: هنگام نزول باران و هنگام نگاه کردن فرزند به چهره ی پدر و مادر و هنگام گشوده شدن در کعبه و هنگام ازدواج.

---

^۱. مباح؛ در لغت به معنای روا و جایز است و در اصطلاح فقه اسلام، عملی است که انجام و ترک آن بر مکلف مساوی است؛ نه عذابی دارد و نه پاداشی.

د- عمل به سنت نبوی؛

در آیین مسیحیان بسیاری از کشیشان و راهبه‌ها ازدواج نمی‌کنند، زیرا فکر می‌کنند این مسئله یک مسئله دنیوی است که مانع از رشد روحی و معنوی آنها می‌شود. اما این مسئله مغایر با دستورات و تعالیم دین مبین اسلام می‌باشد زیرا رسول خدا صل الله علیه و آله که رهبر مسلمین بوده بر این امر توصیه و تاکید فراوان داشته و خود نیز ازدواج کرده و آن را امری مقدس دانسته است.

رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

النَّكَاحُ سُنَّتِي فَمَنْ رَغِبَ عَنِ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۰)
ازدواج سنت من است، پس هرکس به سنت من پشت کند، از من نیست.

رسول خدا صل الله علیه و آله فرمودند:

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ عَلَى فِطْرَتِي ، فَلَيْسَ بِسُنَّتِي فَإِنَّ مِنْ سُنَّتِي النِّكَاحَ (وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۷۴)
هرکس دوست دارد بر آیین من باشد، البته باید از سنت من پیروی کند و در راه من گام زند، از جمله سنت های من ازدواج است.

امیرالمومنین علی علیه السلام در این باره فرمودند:

تَزَوُّجُوا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَثِيرًا مَا كَانَ يَقُولُ مَنْ كَانَ يُحِبُّ أَنْ يَتَّبِعَ سُنَّتِي فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّ مِنْ سُنَّتِي التَّزْوِيجَ. (وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۷۶)
تشکیل خانواده دهید، زیرا رسول خدا بسیار می فرمودند: هر کس دوست دارد از سنت من پیروی کند، تشکیل خانواده دهد که از جمله سنت های من تشکیل خانواده است.

دین سلام تنها به جنبه های معنوی زندگی انسان نپرداخته، بلکه جنبه های مادی و بشری زندگی انسان از جمله ازدواج، رابطه زناشویی را هم در نظر گرفته است. یکی از بعدهای زندگی انسان لذت جویی و لذت خواهی است که می توان اوج آن را در رابطه زناشویی یافت. دیدگاه اسلام به این عمل دیدگاه مثبتی است. این نگرش مثبت باعث می شود زن و شوهر احساس مثبتی از این رابطه داشته باشند و آن را عمل منافی عفت و گناه آلود ندانند. سیره ی انبیاء و اولیاء به گونه ای بوده که نه دچار افراط بوده اند و نه تفریط. هم به عبادت می پرداختن و هم از نعمات دنیوی بهره مند می شدند.

از امام صادق علیه السلام نقل شده است که عده ای از اصحاب پیامبر، پس از آن که از احوال پیامبر -و بندگی و پارسایی و پرهیزگاری او- با خبر شدند، گمان کردند که لازمه ی بندگی و پارسایی و پرهیزگاری، دست شستن از زندگی معمولی و رهبانیت پیشگی است؛ برخی گفتند: هرگز ازدواج نخواهیم کرد و بعضی گفتند:

هرگز گوشت نخواهیم خورد و عده ی دیگری گفتند: هرگز در بستر نخواهیم خفت و دیگرانی گفتند: پیوسته، روزه دار خواهیم بود و افطار نخواهیم کرد. چون این سخنان به گوش پیامبر رسید، خطبه ای خواند و پس از حمد و ثنای الهی فرمودند:

مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَحْرَمُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمُ الطَّيِّبَاتِ ..... إِلَّا أَنِي أَنَامُ بِاللَّيْلِ وَانْكَحُ وَأَفْطِرُ
بِالنَّهَارِ، فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي . (تفسیر قمی، ج ۱، ص ۱۸۰)

چه شده بر بعضی از مردم که طیبات را بر خود حرام کرده اند..... آگاه باشید که من شب هنگام می خوابم و ازدواج می کنم و غذا می خورم، پس هر کس از سنت من پیروی نکند از من نیست.

ه- عامل تکامل دین؛

وقتی انسان ازدواج می کند از بسیاری از گناهان جنسی، اخلاقی و فحشا مصون می ماند و مرتکب آنها نمی شود. در واقع ازدواج عامل بازدارنده ی بسیار قوی است که علاوه بر اینکه انسان را در حفظ دین و آیینش کمک کرده، تکامل روحی و معنوی او را فراهم ساخته و او را قدم به قدم به سعادت اخروی می رساند. امیرالمومنین علی علیه السلام فرمودند:

لَمْ يَكُنْ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ يَتَزَوَّجُ إِلَّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ كَمَلْ دِينَهُ .
(مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۴)

هیچ یک از اصحاب رسول خدا ازدواج نمی کرد، مگر اینکه رسول خدا می فرمودند: دینش کامل شد.

امام رضا علیه السلام نقل کردند که زنی در مقام پرسش به امام محمد باقر علیه السلام گفت: من متبتل هستم. حضرت فرمودند: مقصودت از تبتل چیست؟ گفت تصمیم دارم، هرگز ازدواج نکنم. حضرت فرمودند: برای چه؟ گفت برای دستیابی به فضل و کمال. امام علیه السلام فرمودند:

أَنْصِرْفِي ، فَلَوْ كَانَ فِي ذَلِكَ فَضْلٌ لَكَانَتْ فَاطِمَةُ أَحَقَّ بِهٍ مِنْكَ ، أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ
يَسْبِقُهَا إِلَيَّ الْفَضْلُ . (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۱۹)

از این تصمیم منصرف شو، زیرا اگر خودداری از ازدواج فضیلت بود، فاطمه سلام الله علیها به درک این فضیلت از تو شایسته تر بود. درحالی که هیچ کس نیست که در فضیلت بر وی پیشی گیرد.

رسول اکرم صل الله علیه و آله فرمودند:

مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أُعْطِيَ نِصْفَ السَّعَادَةِ . (مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵)

هرکس ازدواج کند به نیمی از سعادت دست یافته است.

رسول اکرم صل الله علیه وآله فرمودند:

مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ اَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ فِي النِّصْفِ الْبَاقِي. (کافی، ج ۵، ص ۳۲۹)

هرکس تشکیل خانواده دهد، نیمی از دینش را حفظ کرده است، پس باید در نیم دیگر آن از خدا بترسد.

و- عامل برتری بر شخص مجرد؛

در پیشگاه خداوند متعال شخص متاهل از جایگاه بالایی نسبت به فرد مجرد برخوردار می باشد، زیرا او با تمامی مشکلات، به خداوند متعال توکل کرده و به این سنت نبوی زیبا عمل نموده و خود را با این کار از بسیاری از گناهان مصون ساخته است. از طرفی او دائم در حال تلاش و فعالیت بوده، تا بتواند اسباب خوشبختی و سعادت خود و خانواده اش را فراهم کند. اما شخصی که مجرد را انتخاب کرده تنها به منافع فردی خود فکر کرده و برای راحتی خود هیچ مسئولیتی در قبال دیگران به عهده نمی گیرد. از این رو احتمال گرفتاری این افراد در منجلاب گناه و فحشا بسیار زیاد است.

رسول اکرم صل الله علیه و آله فرمودند:

الرَّكْعَتَانِ يَصْلِيْهَا الْمُتَزَوِّجُ أَفْضَلُ مِنْ رَجُلٍ عَزَبٍ يَقُومُ لَيْلَهُ وَ يَصُومُ نَهَارَهُ. (وسائل الشيعه، ج ۱، ص ۷)

دو رکعت نمازی که انسان متاهل اقامه نماید، برتر از آن است که مجردی، شب را به نماز شب و روز را به روزه بگذراند.

امام صادق علیه السلام در این باره فرمودند:

رَكْعَتَانِ يَصْلِيْهُمَا الْمُتَزَوِّجُ ، أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً يَصْلِيْهَا غَيْرُ مُتَزَوِّجٍ. (وسائل الشيعه، ج ۱۴، ص ۶)

دو رکعت نمازی که انسان متاهل بگذارد از هفتاد رکعت نمازی که مجرد به جا آورد، برتر است.

رسول خدا صل الله علیه و آله فرمودند:

الْمُتَزَوِّجُ النَّائِمُ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْعَزَبِ. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱)

متاهل خفته، نزد خداوند، برتر از مجرد شب زنده دار است.

ز- عامل گشایش روزی؛

بر خلاف اعتقاد برخی از افراد که دلیل امتناع خود از ازدواج را جلوگیری مشکلات و کمبودهای مالی می دانند، اما تجربه نشان داده بسیاری از افرادی که در زندگی خود به موفقیت های قابل توجهی دست یافته اند، این امر را ناشی از ازدواج خود می دانند. عملاً ازدواج باعث افزایش قدرت استنباط و تصمیم گیری در انسان شده و در نتیجه انسان در بیشتر کارها از بازدهی بیشتری برخوردار خواهد بود. افراد وقتی ازدواج می کنند، هر یک به نوعی خود را مسئول می دانند. زن در به آرامش رسیدن محیط خانواده، مرد در جهت آسایش و گشایش روزی به کار و تلاش می پردازد و روز به روز زندگی مادی و معنوی آنها شکوفاتر می شود. رسول اکرم صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

اتَّخَذُوا الْاَهْلَ فَاَنهَ ارْزُقْ لَكُمْ . (وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۳)

تشکیل خانواده دهید که این امر گشایش دهنده ی روزی بر شماست.

همچنین ایشان در جای دیگری فرموده اند:

تَزَوَّجُوا النِّسَاءَ فَاَنهَ يَاتِنَ بِالْمَالِ. (مکارم الاخلاق، ص ۱۹۷)

ازدواج کنید، زیرا زنان برای شما ثروت (توانگری) می آورند.

رسول خدا صل الله علیه و آله فرمودند:

الْتَمِسُوا الرِّزْقَ بِالنِّكَاحِ. (مکارم الاخلاق، ج ۱، ص ۴۳)

روزی را به ازدواج کردن بجوید.

شیطان یک وسوسه گر است و دائم انسان را به پرتگاه گناه می کشاند و خسران دنیا و آخرت را برای او به ارمغان می آورد. اما ازدواج سد محکمی در برابر وسوسه های شیطان است. رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِي حَدَاثِهِ سِنَّهُ اِلَّا عَجَّ الشَّيْطَانُ بِاَوِيْلِهِ يَوْمَ يَوْمِهِ عَصَمَ

مِنْ ثَلَاثِ دِيْنِهِ فَلْيَتَّقِ اللّٰهَ الْعَبْدُ فِي الثُّلَاثِ الْاٰخِرَةِ. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱)

هرکس که در اوایل جوانی ازدواج کند، شیطان فریاد می زند: فریاد از! او فریاد

از! او دوسوم دینش را از دستبرد من نگاه داشت، پس باید عبد خدا در

نگهداری یک سوم دیگرش جانب تقوا را رعایت کند.

ح- عامل دوری از لعن و نکوهش رسول خدا؛

با توجه به آیات و روایات ازدواج انسان را کرامت و شرافت می دهد. از علل استحقاق عذاب الهی می رهند و از افتادن در بند شیطان مصون می دارد و از اینکه آدمی منبع شر و فساد شود و مورد لعنت حق قرار گیرد در امان می دارد.

رسول خدا صل الله علیه و آله در ابن باره فرمودند:

خيار امتی المتاهلون و شِرَارُ امتی الْغُرَابُ . (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱)
بهترین امت من، همسر داران اند، و بدترین امتم، بی همسرانند.

همچنین رسول خدا صل الله علیه و آله فرمودند:

**لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ..... المتبتلين مِنَ الرَّجَالِ وَ المتبتلات مِنَ النِّسَاءِ . الذين يقولون :
لَا تَزَوِّجُ.** (مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۴۶۲)
خدا لعنت کند مردان و زنان تجرد گزین را. آنان که می گویند: ما ازدواج نمی کنیم

رسول خدا صل الله علیه و آله در بیان زیبای دیگری فرمودند:

رُدَّالُ موتاکم الْغُرَابُ . (کافی، ج ۵، ص ۳۲۹)

پست ترین مردگان شما، مردان بی همسر هستند.

ط - عامل ایجاد اخلاق نیکو؛

یکی از عواملی که نقش اساسی در پاک زیستی و تکامل اخلاقی دارد، ازدواج است. ازدواج باعث می شود زن و مرد با بسیاری از عیوب اخلاقی خود آگاه شده و برای اینکه آینده زندگی آنان و فرزندانشان دچار آسیب نشود در صدد رفع آنها اقدام می کنند. زن و مرد برای دست یافتن به آرامش در زندگی مشترک بسیاری از مشکلات را اخلاق نیکو و صبر تحمل کرده تا زندگی آنان روز به روز شکوفاتر شود.

رسول خدا صل الله علیه و آله در حدیثی فرمودند:

**زوجوا ایامکم فان الله یحسن لهم فی اخلاقهم، ویوسع لهم فی ارزاقهم و
یزیدهم فی مرواتهم.** (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱)

بی همسرانتان را همسر دهید، زیرا خداوند در پرتو ازدواج، اخلاق آنها را نیک
می گرداند و بر روزی آنها وسعت می بخشد و بر مروت آنها می افزاید.

جامعیت دیدگاه اسلام در مورد ازدواج

آنچه که در احادیث و روایات منقول از دیدگاه پیامبر اکرم صل الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام مشهود است، این است که ازدواج تنها یک امر فردی نیست که فقط بر آینده او موثر باشد، بلکه آنها می دانستند تاثیرات ازدواج بر حیات جامعه جاری شده و ازدواج های خوب و موفق سبب پربارتر شدن جامعه اسلامی و از طرفی ازدواج های ناموفق تاثیرات بسیار زیان باری بر جامعه خواهد داشت، که دارای هزینه های بسیاری

بر جامعه بوده و به سختی می توان آن را جبران کرد. از این رو دیدگاه اهل بیت علیهم السلام در مورد مسئله ازدواج و تشکیل خانواده بسیار ظریف و دقیق بوده و سخنان و آموزه های اهل بیت علیهم السلام نه تنها شامل چگونگی روابط و مسئولیت های متقابل اعضای خانواده و نیازهای عاطفی و جنسی هر یک از آنان می شود، بلکه مسائل اساسی قبل از ازدواج مثل انتخاب همسر مناسب و شایسته و حتی مسائل جزئی تر مثل مکان، زمان و چگونگی برگزاری مراسم ازدواج را هم در بر می گیرد.

مشکلات و موانع راه ازدواج:

الف- فقر و کمبودهای مالی؛

گروهی از جوانان به خاطر ترس از فقر و تنگدستی ازدواج نمی کنند، زیرا بیم آن را دارند که نتوانند از عهده مخارج زندگی مشترک برآیند و یا همسر خود را خوشبخت کنند، از این رو از امر ازدواج سر باز می زنند. برخی از جوانان تصور می کنند باید از ابتدای زندگی زناشویی همه امکانات مادی زندگی تأمین باشد، لذا باید ابتدا همه امکانات را مهیا نموده و سپس به امر ازدواج فکر کنند، که این امر باعث می شود سالهای سال، آنها از نعمت ازدواج محروم بمانند، در حالی که اگر به خداوند متعال توکل کنند و تشریفات بیجا و تجملات را از زندگی خود حذف کنند و افراد قانعی در زندگی باشند، ازدواج بر آنها سهل و آسان خواهد شد. خداوند متعال در آیه ۳۲ سوره نور می فرماید:

وَأَنْكَحُوا الْإِيْمِي مِّنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَأَمَانِكُمْ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءِ
يَغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ .

زنان بی همسر خود و غلامان و کنیزان درستکاران را همسر دهید، اگر تنگدست اند خداوند آنان را از فضل از خود بی نیاز خواهد کرد و خداوند گشایشگر داناست.

امام صادق علیه السلام در تفسیر این آیه از رسول خدا صل الله علیه و آله روایت فرمودند:

مِنْ تَرَكَ التَّرْوَجَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَقَدْ أَسَاءَ ظَنَّهُ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ
يَقُولُ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءِ يَغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ. (کافی، ج ۵، ص ۳۳۱)

هر کس از ترس فقیر شدن ازدواج نکند به خداوند گمان بد برده است. خداوند فرموده اگر تنگدست اند خدا آنان را از فضل خویش بی نیاز می کند.

رسول خدا صل الله علیه و آله نیز در این باره فرموده اند:

مِنْ تَرَكَ التَّرْوِجَ مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَقَدْ أَسَاءَ بِاللَّهِ الظَّنَّ. (کافی، ج ۵، ص ۳۳۱)

هر که از بیم فقر ازدواج نکند، به درستی که به خداوند سوء ظن دارد.

ب- اهمیت دادن به مال و ثروت؛

برخی از جوانان هدف خود را از ازدواج را رسیدن به ثروت قرار می دهند. از این رو ملاک های مهم تر دیگر از جمله ایمان و اخلاق را در نظر نگرفته و اسباب شکست زندگی مشترک خود را فراهم می آورند و دچار قهر الهی و از رحمت الهی دور می شوند. از طرفی برخی خانواده ها تصور می کنند تنها راه سعادت دختر آنها، ازدواج با فردی است که از نظر مالی در سطح بالایی باشد از این رو مردانی را که از نظر مالی در سطح پایینی بوده، با وجود ویژگی های ممتاز اخلاقی و ایمانی به ازدواج دختر خود در نمی آورند.

امام صادق علیه السلام فرمودند:

مَا مِنْ مَرْزُوهٍ أَشَدُّ عَلَى عَبْدٍ مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ ابْنُ أَخِيهِ فَيَقُولُ زَوْجِنِي فَيَقُولُ
لَا أَنَا اغْنَى مِنْكَ. (کافی، ج ۵، ص ۳۳۰)

برای بنده گناهی بدتر از این نیست پسر برادر (مومن) او نزدش برود و بگوید:

مرا (با دخترت) ازدواج بده و او بگوید: این کار را نمی کنم من از تو

ثروتمندترم.

ج- اهمیت دادن به طبقه ی اجتماعی؛

یکی از سنت های غلط دوران جاهلیت این بود که ازدواج مردی که سابقه ی غلامی داشت، با زنی آزاد و سرشناس و همچنین ازدواج مرد معروف و از خاندان شریف با همسر طلاق داده شده برده یا کسی که سابقه ی بردگی داشته را هرگز نمی پسندیدند. رسول خدا صل الله علیه و آله خودش برای از بین بردن این رسم غلط وارد صحنه شد. غلامش زید بن حارثه را آزاد کرد و او را به ازدواج زینب دختر عمه اش که از خانواده سرشناس بود، درآورد. مقدار را نیز به همین شکل به ازدواج ضباعه دختر زبیر بن عبدالمطلب که از خانواده ای متمول بود، درآورد. امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ رَوَّجَ الْمُفْدَادَ بِنِ اسْوَدَّ ضِبَاعَةَ بِنْتِ زُبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ .
ثُمَّ قَالَ : أُنْمَا زَوْجَهَا الْمُفْدَادَ لِتَنْضِعَ الْمَنَاكِحَ وَلِيَتَأَسَّوَا بِرَسُولِ اللَّهِ وَلِيَتَعْلَمُوا
أَنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتِّقَاكُمْ. (کافی، ج ۵، ص ۳۴۴)

پیامبر خدا مقداد بن اسود را به ازدواج ضباعه دختر زبیر بن عبدالمطلب در

آوردند. سپس امام علیه السلام فرمودند: پیامبر او را به همسری مقداد در آورد

تا (سطح) ازدواج ها پایین بیاید (و وصلت های طبقاتی از بین برود) و مردم

از رسول خدا سرمشق بگیرند و تا بدانند که گرامی ترین شما نزد خداوند با

تقواترین شماست.

ازدواج کردن با هدف تقویت طایفه، نژاد، فامیل و امتیازات ساختگی دیگر، ضد ارزش های اسلامی و نکوهیده شمرده می شود.

د- عدم شناخت صحیح دین؛

گروهی از افراد به علت عدم شناخت کافی نسبت به دین مبین اسلام، مسئله ازدواج را مغایر با معنویت و رابطه ی زناشویی را رابطه ی حیوانی و گناه آلود می دانند، در حالی که اسلام عزیز ازدواج و رابطه زناشویی را امری مقدس و با ارزش می داند. ترک ازدواج نه تنها، تقدس نیست بلکه ضد ارزش می باشد. امام رضا علیه السلام نقل کردند که زنی در مقام پرسش به امام محمد باقر علیه السلام گفت: من متبتل هستم. حضرت فرمودند: مقصودت از تبتل چیست؟ گفت تصمیم دارم، هرگز ازدواج نکنم. حضرت فرمودند: برای چه؟ گفت برای دستیابی به فضل و کمال. امام فرمودند:

أَنْصِرْفِي ، فَلَوْ كَانَ فِي ذَلِكَ فَضْلٌ لَكَانَتْ فَاطِمَةُ أَحَقَّ بِهِ مِنْكَ ، أَنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يَسْبِقُهَا
إِلَى الْفَضْلِ. (کافی، ج ۵، ص ۵۰۹)

از این تصمیم منصرف شو، زیرا اگر خودداری از ازدواج فضیلت بود، فاطمه سلام الله علیها به درک این فضیلت از تو شایسته تر بود. درحالی که هیچ کس نیست که در فضیلت بر وی پیشی گیرد.

مهریه های سنگین؛

هدف قرار دادن مهریه کمک به تثبیت و تحکیم پیوند زناشویی و نظام خانواده و حمایت ویژه از زنان بوده است، اما امروزه مهریه یکی از معضلات بزرگ اجتماعی و مانعی برای ازدواج جوانان گردیده است، زیرا برخی زنان و خانواده های آنان تنها راه رسیدن به مقاصد مالی خود را تعیین مهریه سنگین می دانند، اما دین مبین اسلام با این تفکرات و عملکردها به شدت مخالف بوده و به زنان مسلمان توصیه می کند زندگی خود را به تعیین مهریه های سبک آغاز کنند.

رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

أَعْظَمُ النِّسَاءِ بَرَكَةً أَحْسَنُهُنَّ وَجُوهًا وَارْخَصَهُنَّ مَهْرًا. (نهج الفصاحه، ص ۲۲۳)

با برکت ترین زنان، زنی است که رویش خوبتر و مهریه اش کمتر باشد

. عشق و محبت بین انسان ها به ویژه همسران موهبتی است که از سوی خداوند متعال به زن و مرد هدیه می شود و با تعیین مهریه بالا قابل تثبیت نخواهد بود.

همچنین رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرموده اند:

لَا تُعَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَاِنَّمَا هِيَ سَقِيَا اللّٰهِ سُبْحَانَہُ. (بحار
النوار، ج ۱۰۳، ص ۳۵۳)

مهرها را سنگین نگیرید مهر و محبت را باید خداوند فراهم کند. چرا که زنان
در واقع، باران خداوند سبحان اند.

آثار تعیین مهریه های سنگین:

تعیین مهریه های سنگین آثار و تبعات منفی بسیاری در جامعه دارد. بالا رفتن سن ازدواج، گرفتار شدن جوانان
به فساد و فحشاء، بی هدفی جوانان و درگیری و دشمنی بین خانواده ها از آثار دنیوی این امر می باشد.
امیرالمومنین علی علیه السلام در این باره فرمودند:

لَا تُعَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَتَكُونَ عَدُوًّا. (بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۳۵۱)

مهریه ها را زیاد نگیرید که مایه دشمنی است.

رسول خدا صل الله علیه و آله درباره یکی از آثار اخروی این امر به زنی به نام حولا این گونه فرمودند:

يَا حَوْلَا وَالذِّي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا وَرَسُولًا مَا مِنْ أَمْرَاءٍ تُثَقَّلُ عَلَي زَوْجِهَا
الْمَهْرَ إِلَّا أَثَقَّلَ اللّٰهُ عَلَيْهَا سَلْسِلَ مِنْ نَارٍ. (مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۲۴۱)

ای حولا به آن خدایی که مرا برحق به پیامبری و رسالت مبعوث کرده، زنی
نیست که مهر سنگین بر عهده شوهرش بگذارد، مگر اینکه خداوند زنجیرهای
آتش به گردن او گذارد.

موانع دیگری هم سد راه ازدواج جوانان وجود دارد که عبارت اند از:

تشریفات و رسم های غلط، مشکل پسندی، ادامه تحصیل، مشکل مسکن، ترس از بچه داری، تاخیر آن به
بهانه زود بودن آن، گریز از مسئولیت، تعصب غلط و وفاداری به همسر بعد از مرگ او.

وساطت در امر ازدواج:

یکی از نکاتی که اسلام بدان بسیار سفارش نموده یاری افراد نیازمند می باشد و بسیار توصیه شده است که
مسلمین در انجام کار خیر و برآوردن حاجت یکدیگر، وساطت کرده و مشکلات آنان را حل نمایند.

پیامبر اکرم صل الله علیه و آله در این باره می فرمایند:

خَيْرُ النَّاسِ مَنْ نَفَعَ وَوَصَلَ وَاعَانَ. (مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۳۹۰)

بهترین مردم کسی است که به مردم سود برساند، آنان را به هم نزدیک و در امر خیر
آن ها را یاری نماید.

وساطت در ازدواج بدان معناست که مومنان نسبت به وضعیت و شرایط برادران دینی خود بی تفاوت نباشند و هر اقدامی در جهت اصلاح زندگی آنان انجام بدهند و چه اقدامی بهتر از معرفی کردن دو جوان برای امر ازدواج و برپایی سنت نبوی.

امام علی علیه السلام در این باره فرمودند :

أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فِي نِكَاحٍ حَتَّى يَجْمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا.
(وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۴۵)

بهترین وساطت، وساطت میان دو نفر برای ازدواج است تا این که خداوند آن دو را به یکدیگر برساند.

رسول خدا صل الله علیه وآله پاداش کسانی را که در امر ازدواج وساطت کرده و زمینه را برای ازدواج دو مومن فراهم می کنند را در چندین روایت این گونه توصیف کرده اند:

مَنْ عَمِلَ فِي تَزْوِيجِ بَيْنِ مُؤْمِنِينَ حَتَّى يَجْمَعَ بَيْنَهُمَا ، رَوَّجَهُ اللَّهُ أَلْفَ أَمْرَاهُ مِنْ حُورِ الْعَيْنِ ، كُلَّ أَمْرَاهُ فِي قَصْرِ مِنْ دُرٍّ وَيَاقُوتِ ، وَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ خَطَايَا فِي ذَلِكَ أَوْ كَلِمَةً تَكَلَّمَ بِهَا فِي ذَلِكَ عَمَلٍ سَنَةٍ ، قِيَامَ لَيْلِهَا وَصِيَامَ نَهَارِهَا . (بحار النوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۱)

هر کس در راه به ازدواج در آوردن دو مومن بکوشد تا آن دو را به هم برساند، خداوند هزار حورالعین به همسری او در می آورد که هر زنی در کوشکی از در و یاقوت است و برای هر قدمی که در این راه بر می دارد یا برای هر سخنی که در این راه می گوید عمل یک سال (عبادت) - که شب های آن را به نماز بگذارد و روز هایش را به روزه داری - برایش نوشته می شود.

مَنْ زَوَّجَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ أَمْرَاهُ يَانِسَ بِهَا وَ تَشَدُّ عَضُدُهُ وَ يَسْتَرِيحُ إِلَيْهَا ، رَوَّجَهُ اللَّهُ مِنْ حُورِ الْعَيْنِ ، وَ أَنَسَهُ بِمَنْ أَحَبَّ مِنَ الصَّدِيقِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّهِ وَ إِخْوَانِهِ وَ أَنَسَهُمْ بِهِ . (بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۳۶۴)

هر کس برادر مومن خود را به ازدواج زنی در بیاورد که همدم و کمک یار و مایه آرامش او باشد، خداوند از حورالعین، به همسری او در می آورد، و او را با هر یک از صدیقان اهل بیت پیامبرش - که دوست داشته باشد - و برادرانش مانوس می کند، و آنان را با او همدم می گرداند.

م
نَنْ عَمِلَ فِي تَزْوِيجِ حَلَالٍ حَتَّى يَجْمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا رَوَّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعَيْنِ . وَ كَانَ لَهُ بِكُلِّ خَطْوَةٍ خَطَايَا . وَ كَلِمَةً تَكَلَّمَ بِهَا عِبَادَةَ سَنَةٍ . (جامع الأخبار ص ۱۰۲)

هر کس در ازدواج حلالی بین دو نفر اقدام کند تا اینکه خدا آن دو را گرد هم آورد، خداوند در برابر هر قدمی که وی در این راه برداشته و هر سخن ثوابی که گفته ثواب یک سال عبادت را به او می‌دهد.

امام صادق علیه السلام در این باره فرمودند:

مَنْ زَوَّجَ أَعْرَبَ ، كَانَ مِمَّنْ يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .
(کافی، ج ۵، ص ۳۳۱)

هر کس بی همسری را همسر بدهد، از کسانی است که خداوند در روز قیامت به او نظر (لطف) می‌افکند.

و همچنین امام کاظم علیه السلام در روایتی پاداش وساطت در ازدواج را این گونه بیان فرمودند:

ثَلَاثَةٌ يَسْتَنْظِلُونَ بِظِلِّ عَرْشِ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ : رَجُلٌ زَوَّجَ أَخَاهُ الْمُسْلِمِ ، أَوْ أَخْدَمَهُ ، أَوْ كَتَمَ لَهُ سِرًّا . (بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۳۵۶)

سه کس اند که در آن روزی که سایه ای جز سایه عرش خدا نیست، در سایه عرش خدا هستند: مردی که برادر مسلمانش را همسر دهد، یا به او خدمت کند، یا رازی را از او پوشیده بدارد.

سن ازدواج از دیدگاه اسلام

در اسلام سن مشخصی برای ازدواج تعریف نشده و ازدواج در هر مرحله ای از زندگی امری مجاز است، اما آنچه در احادیث و روایات آمده بیان گر اهتمام و سفارش اهل بیت به تعجیل در امر ازدواج بوده است. آغاز سن ازدواج مبتنی بر سه اصل بلوغ جسمانی، روانی و اجتماعی است. بلوغ جسمانی دوره ای است که انسان بر اثر تغییرات فیزیکی دوران کودکی را طی نموده و آمادگی لازم را برای تولید مثل پیدا می‌کند. بلوغ روانی یا بلوغ عقلانی که از آن به بلوغ فکری و بلوغ رشد نیز تعبیر می‌شود، عبارت است از این که انسان از نظر فکری و عقلی به سنی برسد که تشخیص سود و زیان را بدهد و اموالش را در معرض حیف و میل قرار ندهد. بلوغ دیگری هم هست که ما به آن بلوغ اجتماعی می‌گوییم، یعنی این که فرد در تعاملات اجتماعی، مناسباتش را به گونه ای با افراد تنظیم کند که به تنش و اضطراب منجر نشود و بتواند مسالمت آمیز در کنار دیگران زندگی کند.

بهترین زمان ازدواج دوره جوانی است که انسان به بلوغ جسمی و فکری دست یافته و بلوغ اجتماعی در حال تکامل می‌باشد. در این دوره فرد بیش از هر دوران دیگر نیازمند سکون و آرامش است. دوره جوانی

زمان اوج روابط عاطفی و نیاز به دوست داشتن و دوست داشته شدن است، به همین دلیل این دوران پرتگاه بسیار خطرناک بحران‌ها و انحرافات جنسی است. از این رو بهتر است ازدواج در سنین جوانی رخ دهد. رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرمودند:

ان جبرئیل اتانی عن اللطیف الخبیر فقال: ان الابکار بمنزله الثمر علی الشجر؛ اذا ادرك ثمره فلم یجتن افسدته الشمس ونثرته الریاح، وكذالک الابکار اذا ادركن ما یدرک النساء فلیس لهن دواء الا البعولہ، و الالم یومنع لهن الفساد لانهن بشر. (کافی، ج ۵، ص ۳۳۷)

جبرئیل از سوی خدای لطیف آگاه، نزد من آمد و فرمود: دوشیزگان به سان میوه ای بر درخت اند که هر گاه میوه اش برسد و چیده نشود، آفتاب آن را تباہ می گرداند، بادها پراکنده اش می کند. دوشیزگان نیز این چنین اند؛ هرگاه به مرحله ای برسند که زنان می رسند (سن بلوغ)، برایشان دارویی جز شوهر کردن وجود ندارد، و گرنه از فساد در امان نیستند؛ چرا که آنان هم بشرند.

رسول اکرم صل الله علیه و آله در خصوص اهمیت تلاش والدین در قبال ایجاد مقدمات ازدواج فرزندان خود جهت جلوگیری از لغزش آنان می فرمایند:

مَنْ بَلَغَ وَوَلَدِهِ النِّكَاحَ وَ عِنْدَهُ مَا يَنْكِحُهُ ثُمَّ أَحَدَتْ حَدَثًا فَلَا تَمَّ عَلَيْهِ. (کنز العمال، ج ۱۶، ص ۴۴۲)

هر کس فرزندش به سن ازواج برسد و توان ازدواج دادن او را داشته باشد (ولی این کار را نکند) و از او لغزشی سرزند، گناهش به گردن او است.

رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره نیز فرمودند:

مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ : يَحْسِنُ اسْمَهُ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَةَ وَيُرْجِيهِ إِذَا بَلَغَ. (بحار الانوار، ج ۱۰۴، ص ۹۲)

از حقوق فرزند بر پدرش، این سه چیز است: نام نیکو بر او نهد، به او سواد بیاموزد، و هنگامی که بالغ شد او را همسر دهد.

و در جای دیگر از ایشان روایت گردیده:

حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ... إِذَا كَانَتْ اُنْثَى اِنْ يَسْتَفْرِهُ اُمُّهَا ... وَيُعَجِّلُ سَرَاحَهَا اِلَى بَيْتِ زَوْجِهَا. (کافی، ج ۶، ص ۴۹)

حق فرزند بر پدرش این است که..... اگر دختر باشد، مادر او را گرامی بدارد..... و هر چه سریع تر، او را به خانه ی شوهر بفرستد.

ملاک های مناسب برای انتخاب همسر؛

الف- هم کفو بودن زوجین؛

کفو در لغت به معنی همتا و همانند است. تعالیم اسلام عزیز در انتخاب همسر بر اصل کفویت تاکید دارد.

خداوند متعال در آیه شریفه ۲۶ سوره نور با بیان بسیار زیبا کفویت همسر را متذکر شده است.

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ
أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ.

زنان بدکار و ناپاک شایسته مردانی بدین وصفند و مردان زشتکار و ناپاک نیز

شایسته زنانی بدین صفتند و (بالعکس) زنان پاکیزه و نیکو لایق مردانی چنین

و مردان پاکیزه و نیکو لایق زنانی همین گونه اند، و این پاکیزگان از بهتان هایی

که ناپاکان درباره آنان گویند منزهند و بر ایشان آمرزش و رزق نیکوست.

لازم است زن و مرد از نظر تناسب فرهنگی و هماهنگی روحیات فاصله چندانی باهم نداشته باشند، تا علاوه

بر اینکه کفو شرعی باشند، کفو عرفی نیز باشند. کفو شرعی یعنی زن و مردی که می خواهند ازدواج کنند،

هماهنگی دینی و اخلاقی داشته باشند. هم تایی اخلاقی بسیار مهم است زیرا ممکن دو نفر از لحاظ دینی

تناسب داشته باشند، ولی از جهت اخلاقی نزدیک به هم نباشند و در نتیجه زندگی شیرینی نخواهند داشت.

در کفو عرفی بهتر است تناسب فکری، اجتماعی و فرهنگی نیز رعایت شود. تاکید اسلام عزیز بیشتر بر

کفویت شرعی است زیرا اعتقادات و اخلاقیات هر فرد درون مایه وجودی او را تشکیل داده و تضاد در آنها،

تنش های زیادی در زندگی در پی خواهد داشت.

الكافي عن الامام الصادق عليه السلام- في حديث له عن رسول الله صل الله عليه
و آله خطب الناس و حثهم على التعجيل في التزويج بناتهم و عدم تاخيرهن، الى
ان قال:- فقام اليه رجل فقال: يا رسول الله، فمن نزوج؟ فقال: الاكفاء. فقال: يا
رسول الله، و من الاكفاء؟ فقال: المومنون بعضهم اكفاء بعض، المومنون اكفاء
بعض. (كافي، ج ۵، ص ۳۳۷)

به نقل از امام صادق علیه السلام - در حدیثی از رسول خدا که آن حضرت برای

مردم سخنرانی کرد و آنان را به تعجیل در شوهر دادن دخترانشان و به تاخیر

نیفکندن این کار تشویق نمود..... پس، مردی برخاست و گفت: ای رسول خدا!

به چه کسانی شوهر دهیم. فرمودند: به اشخاص همسنگ و هم کفو. گفت:

اشخاص هم سنگ چه کسانی اند؟ فرمودند: مومنان هم سنگ یکدیگرند.

و در روایتی دیگر رسول خدا صل الله علیه و آله فرمودند:

انكحوا الاكفاء و انكحوا منهم. (كافي، ج ۵، ص ۳۳۲)

کسانی را که هم شأن و همتای یکدیگرند ازدواج دهید و از کسانی که همتا و هم

شأن شما هستند، همسر بگیرید.

رسول خدا صل الله علیه و آله در این باره فرموده اند:

اِذَا جَاءَكُمْ الْاِكْفَاءُ فَاتَكْوَهُنَّ وَلَا تَرَبَّصُوا بِهِنَّ الْخَدَتَانِ. (نهج الفصاحه، ص ۱۹۲)

هرگاه اشخاص همسنگ (برای خواستگاری) نزد شما آمدند، دخترانتان را به همسری آنها در آورید و درنگ و امروز و فردا نکنید.

ب- داشتن اصالت خانوادگی؛

هر فرد عضوی از اعضای خانواده و شاخه ای از درخت خانواده است. این شاخه از ریشه تغذیه می کند، بنابراین بسیاری از صفات اخلاقی، روحی، عقلی و جسمی را از خانواده خود از راه وراثت، تربیت و عادت به ارث می برد. از طرفی، ازدواج با فردی که خود ویژگی های مناسبی دارد، ولی اعضای خانواده او از صفات اخلاقی، باورهای دینی و رفتارهای مناسبی برخوردار نمی باشند، بر شخصیت فرزندان خانواده در آینده اثر گذار خواهد بود، لذا اسلام ازدواج با چنین خانواده هایی را منع نموده است.

رسول خدا صل الله علیه و آله درباره تأثیر وراثت بر فرزندان خانواده فرموده اند:

تَزَوَّجُوا فِي الْحِجْرِ الصَّالِحِ ، فَإِنَّ الْعَرَقَ دَسَاسٌ. (مکارم الخلاق، ج ۱، ص ۴۳۲)

با خانواده خوب و شایسته ازدواج کنید؛ زیرا رگ و ریشه اثر دارد.

تَخَيَّرُوا لِنُطْفَعِكُمْ ، فَإِنَّ النِّسَاءَ يَلِدْنَ أَشْبَاهَ آخَوَانِهِنَّ وَ أَخَوَاتِهِنَّ. (منتخب میزان الحکمه، ح ۲۷۹۰)

برای نطفه های خود، بهترین را گزینش کنید؛ زیرا زنان، فرزندان همانند برادران و خواهران خود به دنیا می آورند.

امام علی علیه السلام درباره شرافت خاندان انبیاء و اصالت خانواده های آنان فرموده اند:

فَاسْتَوْدِعْتَهُمْ فِي أَفْضَلِ مَسْتَوْدِعٍ وَأَقْرَبَهُمْ فِي خَيْرِ مُسْتَقَرٍّ تَنَاسَخَتْهُمْ كِرَانِمِ الْأَصْلَابِ إِلَى مُطَهَّرَاتِ الْأَرْحَامِ كُلَّمَا مَضَى مِنْهُمْ سَلْفٌ قَامَ مِنْهُمْ بِدِينِ اللَّهِ خَلْفٌ حَتَّى أَفْضَتْ كِرَامَةُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَأَخْرَجَهُ مِنْ أَفْضَلِ الْمَعَادِنِ مَنِبَأً وَ أَعَزَّ الْأُرُومَاتِ مَعْرِسًا مِنَ الشَّجَرَةِ الَّتِي صَدَعَ مِنْهَا أَنْبِيَاءُهُ وَ انْتَخَبَ مِنْهَا أَمْنَاءُهُ عَثْرَتُهُ خَيْرُ الْعَثَرِ وَ أَسْرَتُهُ خَيْرُ الْأَسْرِ وَ شَجَرَتُهُ خَيْرُ الشَّجَرِ. (نهج البلاغه، خطبه ۹۳)

پروردگار بزرگ پیامبران را در عالیترین و برترین امانتگاهها و جایگاهها امانت نهاده آنان را از صلب های نیکو به زهدانهای پاک و منزه انتقال داد. هرگاه یکی از آنان دعوت حق را لبیک می فرمود. دیگری پس از او برای ابلاغ رسالت و نشر آن قیام می کرد. قرنهای بدینسان گذشت تا این که کار نشر دین

از جانب یزدان پاک و بی همتا به خاتم رسولان الهی حضرت «محمد» (صلی الله علیه و آله) رسید. پروردگار او را نیز از عالیتین معدن‌ها و عزیزترین زهدانها به رویاند. او را از همان درخت پاک و عزیزی رویاند که پیامبران دیگر از آن پرورش یافته بودند، خاندان او از بهترین خاندانها هستند، بستگانش از خوبترین خویشاوندان شجره او پر ثمره ترین شجره هاست.

زیبایی صفتی است که نمی توان آن را در انتخاب همسر نادیده گرفت، اما نباید زیبایی را ملاک اساسی در ازدواج به شمار آورد. مردی که تنها شیفته زیبایی زنی قرار بگیرد، عقل و منطق خود را از دست داده و سایر ملاک های انتخاب همسر را از جمله خانواده زن و پای بنده آنها به اصول اخلاقی را نادیده می گیرد و موجبات شکست زندگی خود را فراهم می کند.

امام صادق علیه السلام در این باره فرمودند:

قَامَ رَسُولُ اللَّهِ خَطِيْبًا فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ: أَيُّكُمْ وَخَضْرَاءُ الدَّمَنِ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَ مَا خَضْرَاءُ الدَّمَنِ؟ قَالَ: الْمَرْأَتِ الْحَسَنَاءُ فِي مَنْبِتِ السَّوْعِ. (معانی الاخبار، ص ۳۱۶)

پیامبر خدا خطبه خواند و فرمود: ای مردم! از سبزه های مزبله پرهیزید. گفته شد: ای پیامبر خدا: سبزه مزبله چیست؟ فرمود: زن زیبا روی در رستگاه (خانواده) بد.

اخلاق خوب یکی از نشانه های اصالت خانوادگی افراد می باشد. فضایل انسانی و سجایای اخلاقی جزء سرشت هر انسانی است، اما باید بستری فراهم شود تا این فضایل شکوفا شود و خانواده بهترین بستر برای این امر است. خانواده اصیل و شریف با فراهم کردن شرایط مناسب، زمینه را برای پرورش فراهم کرده و فضایل اخلاقی را درون آنها بارور می کنند.

. امام علی علیه السلام در این باره فرموده اند:

حَسَنُ الْأَخْلَاقِ بُرْهَانُ كَرَمِ الْأَعْرَاقِ. (غررالحکم، ح ۴۸۵۵)
خوش اخلاقی، دلیل کرامت ریشه هاست.

خودآزمایی

- ۱- آثار و فواید فردی و اجتماعی ازدواج را نام ببرید؟
- ۲- نقش تولید و بقای نسل صالح در ازدواج را بیان کنید؟
- ۳- آثار و فواید معنوی و اخروی ازدواج را نام ببرید؟
- ۴- جامعیت دیدگاه اسلام در مورد ازدواج را توضیح دهید؟
- ۵- مشکلات و موانع راه ازدواج را نام ببرید؟
- ۶- دیدگاه اهل بیت را در مورد مهریه های سنگین را توضیح دهید؟
- ۷- بهترین سن برای ازدواج از دیدگاه اسلام چه سنی است؟
- ۸- نقش واسطه ها را در ازدواج بیان کنید؟
- ۹- مهمترین نوع کفویت در ازدواج چه عاملی است؟
- ۱۰- عدم شناخت صحیح دین چه تاثیری در ازدواج دارد؟

منابع

- آیین همسررداری در زندگی حضرت زهرا، محمدی نیا، اسدالله، قم، سبط اکبر، ۱۳۸۵.
- ازدواج آسان و شیوه همسررداری، محمدی اشتهازدی، محمد، قم، انتشارات نبوی، ۱۳۷۱.
- اصول کافی، کلینی، محمد بن یعقوب، قم: مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی، ۱۳۸۷.
- بحار الانوار، مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، تهران: اسلامیه، ۱۳۷۷.
- بهشت خانواده، مصطفوی، جواد، قم، دار الفکر، ۱۳۷۷.
- تحکیم خانواده، محمدی ری شهری، محمد، مترجم: حمید رضا شیخی، قم، دار الحدیث، ۱۳۸۷.
- جامعه شناسی زنان و خانواده، شیخی، محمد تقی، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۷.
- حکمت نامه کودک، محمدی ری شهری، محمد، مترجم: عباس پسندیده، قم، دارالحدیث، ۱۳۸۵.
- خانواده در نگارش اسلام و روان شناسی، سالاری فر، محمد رضا، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب، ۱۳۸۴.
- خانواده قرآنی، عیسی زاده، عیسی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۰.
- راهنمای خانواده، محمودی الیگودرزی، امیر ملک، قم، شهاب الدین، ۱۳۸۶.
- غرر الحکم و درالکلم، تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، ترجمه محسن موسوی، قم: نشر دارالحدیث، ۱۳۸۳.
- معانی الاخبار، ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم، موسسه نشر اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۱.
- من لایحضره الفقیه، ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم، مؤسسه انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱.
- مفاتیح الحیاه، جوادی آملی، عبد الله، قم: نشر اسراء، ۱۳۹۱.
- مکارم الاخلاق، طبرسی، حسن بن فضل، تصحیح: عبدالرحیم عقیقی بخشایش، قم، نوید الاسلام، ۱۳۸۵.
- میزان الحکمه، محمدی ری شهری، محمد، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم: نشر موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۸۶.
- مستدرک الوسائل، نوری طبرسی، حسین، قم: نشر موسسه آل البيت (ع)، ۱۳۷۳.
- نهج البلاغه، سید رضی، محمد بن ابی احمد موسوی، ترجمه محمد دشتی، قم: انتشارات مشرقین، چاپ دانش، چاپ چهارم، ۱۳۷۹.
- نظام حیات خانواده در اسلام، قائمی، علی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۶۸.
- نظام خانواده در اسلام، انصاریان، حسین، قم، ام ابیها، ۱۳۷۶.
- وسائل الشیعه، حرعاملی، محمد بن حسن، قم: موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان، ۱۳۸۷.